

УДК 373.5.091.3:78:004.032.6

Сяо Цзяцзюнь

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ РОЗВИТКУ СЛУХАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ-ПІДЛІТКІВ МУЛЬТИМЕДІЙНИМИ ЗАСОБАМИ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Розкрито констатувальний етап педагогічного експерименту, основними методами дослідження якого стали: анкетування вчителів музики та учнів-підлітків з метою визначення їх позиції щодо застосування мультимедійних навчальних засобів з музичного мистецтва на уроках музики; анкетування й тестування з метою перевірки розвитку основних компонентів їх слухацької культури. З'ясовано, що більшість з опитаних учителів працюють за традиційними методиками, використовуючи комп'ютер для співу під фонограму і слухання музики, складаючи найпростіші мультимедійні презентації до окремих етапів уроку музики. Втім вчителі усвідомлюють необхідність залучення інформаційно-комунікаційних технологій до шкільного музичного навчання. Анкетування учнів показало їх малу обізнаність щодо освітніх мультимедійних програм, але підлітки виявили готовність ознайомлення з ними та вбачають за необхідне активніше використовувати їх у навчально-музичній діяльності. З'ясовано також, що вподобання школярів середніх класів спрямовані переважно у бік естрадно-розважальної музики, водночас мають задатки зацікавленості класичною музикою. Крім того, у школярів не розвинуто емоційно-оцінне ставлення до музики, а знання особливостей музичного мистецтва не зведені в систему, що спрямована на цілісний підхід до вивчення музичного твору.

Ключові слова: слухацька культура, урок музичного мистецтва, вчителі музики, учні-підлітки, засоби мультимедіа, анкетування, тестування.

На сучасному етапі розвиток мистецької освіти передбачає якісну зміну підходів до визначення змісту, форм і методів пізнавальної діяльності учнів. Актуальною стала потреба розвитку музичної освіти в комплексі з сучасними комп'ютерними технологіями, які надають нові можливості для інтенсифікації навчально-виховного процесу, підвищення кваліфікації освітян, саморозвитку і самоорганізації особистості. Проблема використання мультимедійних технологій в сучасній освіті займається цілий ряд вітчизняних та зарубіжних науковців: Т. Бабенко, Ю. Єгорова, М. Жалдак, Н. Ішук, В. Качала, Н. Клевцова, Н. Клемешова, В. Лапінський, А. Олійник, Л. Гаврілова, Т. Піскунова, О. Смолянинова, М. Тукало, О. Чайковська, О. Чубукова, М. Шут та ін.

Основоположне значення для науково-педагогічного вирішення проблеми формування естетичної, зокрема слухацької культури, мають дослідження у галузі психолого-педагогічної науки таких вчених, як: Б. Асаф'єв, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Б. Яворський; формування і розвиток у школярів різного віку естетично-музичного сприйняття (Є. Волчегорська, О. Рудницька, О. Ростовський, І. Цой та ін.); формування естетичного ідеалу (А. Вєрєм'єв, Н. Кучерява, Г. Падалка та

ін.); формування естетичного досвіду (М. Горбунова, І. Зязюн, Б. Рачина та ін.); розвиток естетичних уподобань (А. Полозова, І. Сусаніна та ін.); вдосконалення потенціалу особистості засобами музики (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Д. Кабалевський, А. Козир, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Хижна, В. Шацька, О. Щолокова та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні методики діагностики розвитку слухацької культури учнів підліткового віку з використанням мультимедійних засобів.

Діагностування (від “діа” – “прозорий” та “гнозис” – “знання”) в буквальному перекладі означає прояснення, розпізнавання. Відповідно, педагогічна діагностика – це оптимальне співвідношення методів та певний алгоритм одержання інформації в нашому випадку щодо слухацької культури учнів підліткового віку. Педагогічна діагностика співвідноситься також з моніторингом і контролем. Моніторинг означає планомірне діагностичне відстеження процесів, що відбуваються в системі загальноосвітнього закладу, який проводиться з метою отримання об'єктивної й достовірної інформації про динаміку зростання рівня слухацької культури учнів підліткового віку.

Основними методами на констатувальному етапі педагогічного експерименту стали:

– анкетування вчителів музики та учнів-підлітків з метою визначення позиції щодо застосування мультимедійних навчальних засобів з музичного мистецтва;

– анкетування й тестування школярів з метою перевірки сформованості основних компонентів слухацької культури учнів підліткового віку.

Анкетування довело, що наразі майже усі вчителі музичного мистецтва (42 особи (82,4%) розуміють зміст поняття “інформаційно-комунікаційні технології”, хоча різницю між ними чітко визначають одиниці (4 вчителі – 7,8%). Майже ніхто з опитаних учителів не заперечував значущості названих технологій для успішного проведення уроків музики в школі, практично усі засвідчували збільшення інтересу з боку дітей до музичного мистецтва.

На запитання “Ваше ставлення до комп'ютеризації музичного навчання школярів” учителі надали різні за змістом відповіді. Позитивне ставлення мало вияв у судженнях: “комп'ютери входять у наше життя інтенсивно, тому дітей з початкової школи слід знайомити як із технікою, так і можливостями щодо її використання в галузі “Мистецтво”; “потрібен курс спеціалізованої комп'ютерної грамоти, який би давав змогу вчителям вільно оволодіти навичками роботи з комп'ютером”; “засоби мультимедіа дозволяють не лише урізноманітнити програму, а й значно поглибити курс музичного мистецтва в школі, дають можливість для самонавчання, самостійної перевірки і тестування”. Адекватне судження висловили більшість респондентів (46 вчителів – 90,2%).

На особливе значення впливу мистецтва на особистість за допомогою саме засобів мультимедіа звертали увагу 35 респондентів (68,6%). Вони вважали, що “сучасний розвиток мистецтва спирається на певні комп’ютеризовані засоби. Це ми чуємо кожного дня в музичному середовищі, а саме у вокальній, інструментальній і особливо естрадній музиці”.

Дослідження засвідчило, що у ставленні учителів музики до інтенсивної комп’ютеризації музичної освіти існує й інша думка. Деякі (5 осіб – 9,8 %) дотримуються думки, що традиційні способи навчання значно надійніші і ніщо не може замінити “живе” звучання музики (музичного інструменту чи голосу вчителя).

Здобуті відповіді на запитання, що адресоване учителям: “Чи використовуєте Ви у своїй діяльності мультимедійні технології?” були ранжовані у такій послідовності: “ніколи” (5 осіб – 9,8%), “фрагментарно” (12 осіб – 23,5%), “часто” (16 вчителів – 31,4%), “на кожному уроці” (18 вчителів – 35,3%). Слід зауважити, що ми проводили опитування серед вчителів вищої категорії та вчителів-методистів, тобто фахівців з досить високим рівнем професійної компетентності (інший контингент учителів, особливо серед тих, хто працює у сільській місцевості, дав би нижчі показники застосування засобів мультимедіа).

Вчителі звертали увагу й на негативні наслідки комп’ютеризації музичної освіти, як-от: зменшення живого спілкування з учителем (17 осіб – 33,3 %); ускладнення організації навчального процесу (14 вчителів – 27,5 %); додаткові затрати часу у підготовці до уроків (15 осіб – 29,4 %); зменшення “живого” звучання музики (22 вчителя – 41,3%); швидка втомлюваність дітей (12 осіб – 23,5%) та інші.

Головними проблемами використання мультимедійних технологій в музичній шкільній освіті виступили: недостатність матеріально-технічного забезпечення навчального процесу у шкільних закладах (20 осіб – 39,2%); відсутність достатніх знань для роботи з комп’ютером на уроці (18 вчителів – 35,3%); недостатнє програмно-методичне забезпечення музичної освіти, невисокий рівень ППЗ (11 осіб – 21,6%); необхідність більш тривалий час готуватись до уроків (10 осіб – 19,6%); недостатність навчальних комп’ютерних програм або їх низька якість (6 осіб – 11,8%), інші – менш значущі.

Серед численних мультимедійних засобів з музичного мистецтва вчителі знають передусім програмні педагогічні засоби (ППЗ – електронні підручники з музичного мистецтва, розроблені для усіх класів відповідно до шкільної програми), користуються мультимедійними додатками, рекомендованими МОН України (збірниками творів для слухання та фонограм для співу на уроках). Про інші засоби вчителі інформації не мають, самостійно їх не шукають. Програмами для опрацювання аудіо- та відео-матеріалів та зображень вміє користуватись лише 10% (інші про них нічого не знають), серед усього програмного забезпечення для створення

мультимедійних засобів учителі знайомі лише з PowerPoint (26 вчителів – 52%), вони складають прості презентації й слайд-шоу з фотоматеріалами та музичними ілюстраціями, дехто (2 вчителів, 4%) користуються авторськими мультимедійними засобами навчально-ігрового змісту (“Вгадай мелодію” з дитячими піснями різної тематики, музичні кросворди у Hot Potatos та ін.). Комп’ютерне тестування застосовують 5 вчителів (10%), проте мультимедійний контент у тестових завданнях не використовують.

Отже, вчителі музики при загальному позитивному ставленні до мультимедійних навчальних засобів, працюють почасти за традиційними методиками, використовуючи комп’ютер для співу під фонограму і слухання музики, складаючи найпростіші мультимедійні презентації до окремих етапів уроку музики. Проте більшість із опитаних має бажання освоїти нові технології, набути навичок роботи з програмами, необхідними для якісної підготовки мультимедійного контенту навчальних засобів, а також дізнатися й попрацювати з мультимедійними навчальними ресурсами, тобто вчителі-практики усвідомлюють необхідність залучення інформаційно-комунікаційних технологій до шкільного музичного навчання.

Для вимірювання ступеня спрямованості на використання засобів мультимедіа у навчально-музичній діяльності було проведено анкетування школярів 7-х паралельних класів (7-а і 7-б). При аналізі відповідей було виявлено, що учні мало володіють інформацією щодо освітніх мультимедійних програм: лише 20% зазначили, що існують презентації, електронні географічні карти і програмний педагогічний засіб. Водночас, на запитання анкети: “Чи потрібний комп’ютер на уроках музичного мистецтва?” переважна більшість учнів відповіла позитивно і виявила готовність ознайомлення та оволодіння музичними програмами. Отже учні-підлітки вбачають за необхідне активніше використовувати мультимедійні технології у навчально-музичній діяльності.

Аналіз відповідей учнів щодо виявлення загальної спрямованості їх уподобань у музичному мистецтві, стовідсотково показав позитивне ставлення підлітків до музики. Однак, музичні інтереси учнів спрямовані, насамперед до естрадної музики в будь-якому її вигляді та жанрі (35% рок-музика, 30% – поп-музика, 20% – класика, 20% – дабстеп, 15% – реп, 5% – джаз). Найменшою популярністю у підлітків користується народна музика.

Підлітки відповідали на питання коротко: “так”, “ні”, “не знаю”, “інколи”, “можливо”; лише деякі з них обґрунтовували свої вислови. Так, на запитання “Чи згодні ви з твердженням, що музика існує тільки для розваг?” Зоя Ш (7-а) відповіла: “Ні. Музика – це спосіб вираження емоцій, це – душа людини”; Богдан З. (7-б): “Ні, для кожного музика має своє значення”; Юлія О. (7-б): “Ні. Звичайно, музика може видавати почуття та заспокоювати”.

Серед улюблених школярі обох класів назвали композиторів-класиків: Моцарта, Чайковського, Бетховена, Баха, Вербицького, а також сучасних композиторів-співаків Скрябіна, Вакарчука та зарубіжних композиторів,

жанри масової музики: класику, електронну, поп, реп, рок, метал, хіп-хоп та інші.

Наступний запропонований учням звуковий тест мав логічну спрямованість і містив запитання-завдання з емоційно-оцінного аналізу музики. Учні мали оцінити такі музичні твори: Г. Свиридов "Час уперед"; С. Вакарчук "Вставай"; М. Глінка увертюра до опери "Руслан і Людмила"; Ж. Брель "Вальс"; А. Пашкевич "Степом, степом"; З. Огневич "Далеко"; М. Лисенко опера "Наталка Полтавка", пісня Наталки; Дж. Леннона і П. Маккартні "Let it be"; Українська народна пісня "Чом ти не прийшов"; Мюзикл Romeo & Juliette "Les Rois Du Monde".

Аналіз відповідей на першу частину тесту, що стосується музичних знань, показав, що адекватно відповіли на всі запитання лише 2,3% учнів. Однак, як свідчать дослідження, музично-освітні знання значно впливають на процес сприймання й оцінки музики. Знання стимулюють процес сприймання, сприяють його повноцінності визначають емоційно-оцінну діяльність.

У відповідях на запитання другої частини тесту: "Поясніть, чому Ви вирішили, що музика має таку емоційну забарвленість", "Обґрунтуйте вказану Вами кількість частин у творі", "Охарактеризуйте настрої кожної частини" була відсутня мотивація. Одні висловлювання містили формальну характеристику твору, але в них не відбивалося особистісне ставлення до музики; в інших – школярі намагалися аналізувати окремі виразні засоби музики, не спираючись на емоційну змістовність. Дуже часто музичний зміст твору переводився на мову поза музичних вражень, причому учні намагалися описати почуте.

Щоб скласти загальне уявлення про рівні розвитку емоційно-оцінного ставлення учнів-підлітків, були співвіднесені результати емоційного і логічного етапів анкетування. Отже, до високого рівня розвитку слід віднести тих, у кого високе емоційне, так і логічне мислення. Аналіз та оцінка музичних творів учнями ЕК визначили такі рівні: 25% учнів – високий рівень; 35% – достатній, 20% – середній, 20% – початковий. В КК: 20% – високий рівень, 30% – достатній, 25% – середній, 25% – початковий.

Анкетування допомогло з'ясувати, що вподобання школярів середніх класів спрямовані переважно у бік естрадно-розважальної музики, водночас вони мають задатки зацікавленості класичною музикою. Крім того, в них не розвинуто емоційно-оцінне ставлення до музики, яке виражається розвитком як емоційного, так і логічного рівнів. У цієї категорії учнів не на достатньому рівні розвинута здатність емоційного сприйняття, хоча емоційний рівень превалює над логічним в емоційно-оцінному ставленні до музики. Наявні ж відмінності, що стосуються загальноестетичних проблем і особливостей музичного мистецтва, не зведені в систему, що спрямована на цілісний підхід до вивчення музичного твору.

Використана література:

1. *Барило С.* Організація музично-слухацької діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі [Електронний ресурс] / С. О. Барило. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. *Зелінська Н. М.* Слухання музики в загальноосвітній школі : [метод. рекомендації для студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів, учителів музики] / Н. М. Зелінська. – Київ : ІСДО, 1996. – 72 с. 11.
3. *Ростовський О. Я.* Методика викладання музики у початковій школі : [навч.-методичний посібник] / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000.
4. *Столярчук Л. І.* Використання комп'ютерних технологій на уроках музики / Л. І. Столярчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/stolyarchuk-li-vikoristannya-kompyuternih-tehnologiy-na-urokah-muziki/>

References:

1. *Barylo S.* Orhanizatsiia muzychno-slukhatskoi diialnosti na urokakh muzychnoho mystetstva v pochatkovii shkoli [Elektronnyi resurs] / S. O. Barylo. – Rezhym dostupu : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. *Zelinska N. M.* Slukhannia muzyky v zahalnoosvitnii shkoli : [metod. Rekomendatsii dlia studentiv muzychno-pedahohichnykh fakultetiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv, uchyteliv muzyky] / N. M. Zelinska. – Kyiv : ISDO, 1996. – 72 s. 11.
3. *Rostovskiy O. Ya.* Metodyka vykladannia muzyky u pochatkovii shkoli : [navch.-metodychnyi posibnyk] / O. Ya. Rostovskiy. – Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2000.
4. *Stoliarchuk L. I.* Vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii na urokakh muzyky / L. I. Stoliarchuk [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://intkonf.org/stolyarchuk-li-vikoristannya-kompyuternih-tehnologiy-na-urokah-muziki/>

Сяо Цзяцзюнь. Диагностика уровней развития слушательской культуры учеников-подростков мультимедийными средствами на уроках музыки.

Раскрыт констатирующий этап педагогического эксперимента, основными методами исследования которого стали: анкетирование учителей музыки и учащихся-подростков с целью определения их позиции по применению мультимедийных учебных средств музыкального искусства на уроках музыки; анкетирование и тестирование учащихся с целью проверки развития основных компонентов их слушательской культуры. Выяснено, что большинство из опрошенных учителей работают по традиционным методикам, используя компьютер для пения под фонограмму и слушания музыки, составляя простые мультимедийные презентации к отдельным этапам урока музыки. Однако, учителя осознают необходимость привлечения информационно-коммуникационных технологий к школьному музыкальному обучению. Анкетирование учащихся показало их малую осведомленность относительно образовательных мультимедийных программ, но подростки выявили готовность ознакомления с ними и видят необходимым активно использовать их в учебно-музыкальной деятельности. Выяснено также, что предпочтения школьников средних классов направлены преимущественно в сторону эстрадно-развлекательной музыки, в то же время имеются задатки заинтересованности классической музыкой. Кроме того, у школьников не развито эмоционально-оценочное отношение к музыке, а знание особенностей музыкального искусства не сведены в систему, направленную на целостный подход к изучению музыкального произведения.

Ключевые слова: *слушательская культура, урок музыкального искусства, учителя музыки, ученики-подростки, средства мультимедиа, анкетирование, тестирование.*

XIAO JIAJUN. Diagnostics of levels of development of students' listening culture by multimedia means at music lessons.

The revealing stage of the pedagogical experiment is revealed, the main research methods of which are: questioning of music teachers and teenagers with the purpose of determining their position on the use of multimedia educational means of musical art in music lessons; questioning and testing of students to check the development of the main components of their listening culture. It is found out that most of the teachers surveyed work according to traditional methods, using a computer for singing to a phonogram and listening to music, making simple multimedia presentations to individual stages of the music lesson. However, teachers are aware of the need to attract information and communication technologies to school music education. Questioning of students showed their low awareness of educational multimedia programs, but the adolescents have revealed their readiness to get acquainted with them and see it necessary to actively use them in educational and musical activities. It has also been found out that the preferences of schoolchildren in the middle classes are mainly directed towards variety-entertaining music, at the same time there are makings of interest in classical music. In addition, schoolchildren do not develop an emotionally-evaluative attitude to music, and knowledge of the features of musical art is not reduced to a system aimed at a holistic approach to the study of a musical work.

Keywords: listening culture, music art lessons, music teachers, teenagers, multimedia, questioning, testing.

УДК 378.016:78.071.2:37.091.39

Топчієва І. О.

**ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЙ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

Стаття присвячена висвітленню інноваційному напрямку фахової підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Запропоновано застосування евристичної технології як інноваційної форми фахової підготовки майбутніх учителів музики. У статті розкриті методологічні основи евристичного підходу до формування творчої індивідуальності студентів. Перспективи оптимізації фахової підготовки майбутніх учителів музики автор вбачає у використанні стратегій творчої діяльності у взаємозв'язку з евристичними техніками творчого мислення. Автором наведені стратегії творчої діяльності як акти інтелектуальної дії для цілеспрямованого вирішення творчих завдань. У статті доведено, що, розширюючи можливості конструювання майбутніми вчителями музики особистісних моделей творчої самореалізації, застосування стратегій творчої діяльності сприяє продуктивному оперуванню студентами інформаційним змістом мистецького простору, алгоритмізації прийомів творчого мислення майбутніх учителів музики для набуття досвіду продуктивної діяльності, спрямованої на досягнення оригінальних якісних мистецьких результатів.

Ключові слова: майбутні вчителі музики, фахова підготовка, інноваційні технології, евристичні стратегії, творче мислення, мистецька інформація, творча діяльність.

Орієнтація на нову філософію освіти у руслі реформаторських реалій корегує напрямки шляхів розвитку національної освітньої системи України щодо підготовки фахівців фундаментальної якості, де навчання творчості